

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - herfst 2023 - jaargang 37

Jufferswaard: een ruïnelandschap of een landschapruïne?

Spechten

Ouderen weer in het groen

Namen en adressen

IVN

IVN werkt aan een duurzame samenleving. Door mensen zelf in aanraking te brengen met de natuur worden zij zich pas echt bewust van de waarde ervan. Daarom laten wij jong en oud de natuur van dichtbij beleven.

Afdelingsbestuur IVN Zuidwest Veluwezoom

Voorzitter

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
henny.tax@gmail.com

Secretariaat

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 - 334 27 43,
Beukenlaan 21, 6862 HS Oosterbeek

Bestuurslid en penningmeester

Con van Regteren, 06 - 11 62 52 11,
jsvanregteren@gmail.com

Bestuurslid

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 - 31 01 05

Werkgroepcoördinatie

Werkgroep Landschapsonderhoud

Albert Smit, smit.albert52@gmail.com, 026 - 339 24 11

Redactie Zuidwester, redactie.zw@gmail.com

Simone Saarloos, simonesaarloos@gmail.com,
06 - 55 15 69 18

Ledenadministratie en bezorging Zuidwester

Wim Chardon, wim.chardon@gmail.com, 0317 - 31 94 90

Werkgroep PR en website

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 - 334 27 43

Werkgroepen Beken en sprengen

Werkgroep Beken en sprengen Renkums beekdal, Ruud Schaafsma, ruud.schaafsma@gmail.com, 0317 - 31 51 17

Werkgroep Beken en sprengen Heelsumse beek, Wiebe Selders, 026 - 334 18 25 / 06 - 27 10 38 31, wiebe.selders@hetnet.nl

Werkgroep Beken en sprengen de Kamp, Maarten Kubbe, 06 - 41 99 82 12, mkubbe@yahoo.com

Werkgroep Beken en sprengen Oorsprongbeek/Gielenbeek, Hans van Leeuwen, 026 - 333 31 39 / 06 - 12 42 03 23, leeu9362@planet.nl

Werkgroep Zomp

Johanneke Sanders, johanneke.sanders@xs4all.nl,
026 - 334 30 77

Heemtuin De Zomp

Ingang Fangmanweg/hoek Dam, Oosterbeek

Vogelwerkgroep

Els Roode, els.frank@planet.nl, 0317 - 31 82 12

Werkgroep NME

Ineke Puijk, inekepuijk@yahoo.com, 0317 - 41 75 75

Werkgroep Natuur en gezondheid

Vacant

Werkgroep Renkumse duizendknoopbrigade

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
renkumseduizendknoopbrigade@outlook.com

Werkgroep Vleermuizen (in oprichting)

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 - 31 01 05

IVN Gelderland

Oude Kraan 72, 6811 LL Arnhem, 026 - 351 29 27

IVN landelijk bureau

Plantage Middenlaan 2C, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, 020 - 622 81 15

Lidmaatschap IVN Zuidwest Veluwezoom

Contributie: € 16,- per jaar. Donatie: € 10,- per jaar.

Huisgenoten: € 8,- per jaar. Girorekening: NL39 INGB 0000 805291 t.n.v.IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom te Renkum.

Als lid ontvangt u vier keer per jaar de Zuidwester, het contactblad van IVN Zuidwest Veluwezoom, en vier keer per jaar Mens en Natuur, het landelijke blad van het IVN.

Foto's

De foto van de grote bonte specht hierboven maakte Rob Wuster. De bovenste foto op de voorpagina leverde Lambert van Gils aan en de foto onderaan de voorpagina Simone Saarloos. De foto op de achterpagina met de spinwebben kregen we van Maria van Kempen.

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - herfst 2023 - jaargang 37

Van de voorzitter

‘ChatGPT gaat het leven drastisch veranderen’ trok de laatste tijd sterk de aandacht in de krantenkoppen. “Je kunt een computer met ChatGPT een voorwoord laten schrijven dat je als voorzitter in de Zuidwester kunt plaatsen”, had een enthousiasteling tegen me kunnen zeggen. Tja, misschien wel handig af en toe lijkt me. Maar ja, zal zo’n computergestuurd verhaal de leden wel aanspreken? ‘Van de voorzitter’ is toch vooral bedoeld om mijn hart te laten spreken. Bijvoorbeeld dat ik heel tevreden ben met de opkomst van 38 leden bij de algemene ledenvergadering en de excursie naar de vernieuwde Jufferswaard. We konden daar met eigen ogen zien dat de natuur zich zelf heeft hersteld en bol staat van groeikracht op de vruchtbare bodem. En tegelijk willen wij als afdeling met een nieuwe werkgroep die groei weer remmen. Zo gaat dat met ons natuurliefhebbers. Niet de meidoorns fors laten uitgroeien tot een bijna bos, maar zichtlijnen herstellen in overleg met Staatsbosbeheer. Het moet toch ook een mooi natuurgebied zijn en toegankelijk voor mensen die willen genieten.

Ook in de Doorwerthse waard staan veranderingen op stapel. Provincie en GLK houden vast aan de omvorming naar een echt natuurgebied, waarbinnen weinig ruimte is voor de agrarische activiteiten van Veld en Beek. Jammer zou ik zeggen. Tussen beide waarden in ligt aan de voet van de Noordberg ook een nat stuk uiterwaard waar na het stoppen van het tichelwerk de natuur al tientallen jaren zijn eigen gang kan gaan, zonder menselijk ingrijpen. Ik mocht daar even binnen kijken. Hoge bomen die op omvallen staan in de drassige bodem met rietvelden. Toch maar afblijven zou ik zeggen.

En dan de afgelopen zomer. Zelf houd ik wel van mooi, droog en warm weer. Maar tegelijk ben ik blij met al dat regenwater, waardoor bladeren groen blijven en de beken en sprengen weer stromen. Hoe zou ChatGPT met al deze tegenstrijdige gevoelens zijn omgegaan?

Ik wens jullie veel leesplezier met deze Zuidwester. Henny Tax

Inhoud

- 3 Van de voorzitter
- 4 Jufferswaard
- 5 Hulp gevraagd
- 6 Eind-dag opleiding natuurgidsen
- 7 Onze Zuidwester
- 8 Spechten
- 9 Nieuwe IVN-werkgroep Jufferswaard
- 10 Diervriendelijk tuinieren
- 11 Drie lezingen
- 12 Ouderen weer in het groen
- 13 Kort van stuk
- 14 Van het bestuur. Werkgroep vleermuizen
- 15 Activiteitenprogramma

Colofon

Redactie:

Albert Bos, Mary de Jong, Maria van Kempen, Simone Saarloos

Drukker:

Editoo B.V. te Veenendaal

Redactieadres:

Simone Saarloos

Gelria 3

6871 EE Renkum

06 55 15 69 18

simonesaarloos@gmail.com

De uiterste inzenddatum van kopij voor het winternummer is 21 november 2023.

Een ruïnelandschap of een landschapruïne?

AUTEUR EN FOTO'S: LAMBERT VAN GILS, MICHAEL VAN BEINUM

De Jufferswaard, het terrein van een voormalige steenfabriek, is een relatief klein Natura 2000-gebied van 31 hectare in eigendom van Staatsbosbeheer. Het ligt tussen de N225 en de Nederrijn, ten zuidoosten van het dorp Renkum, met aan de westkant de grote papierfabriek van SmurfitKappa-Parengo en aan de oostkant het begin van een stuwwal, de Noordberg.

Natuur

Het terrein biedt een grote verscheidenheid aan landschapselementen, met een rijkdom aan dieren en meer dan 150 verschillende soorten planten. De klei-uitgravingen zijn in feite verborgen in de grotendeels ondiepe plas, geliefd door watervogels. Onder de meidoornstruiken op en tussen de dijkjes groeien vochtminnende planten zoals echte valeriaan, dolle kervel, poelruit en het zeldzame karwijvarkenskervel. Langs de verlenging van de Heelsumse beek en op de voormalige droogvelden bevindt zich nu bloemrijk grasland.

De oostkant van de Jufferswaard bestaat uit weelderig grasland met kleine, riet-omringde waterpoeltjes waar je in de zomer de kleine karekiet en bosrietzanger kunt horen, terwijl langs de Heelsumse beek waterjuffertjes vliegen – variabel, snuffeltje, lantaarntje, azure en weide-

beek – en libellen zoals de grote glazenmaker.

Het is een dynamisch natuurgebied onder invloed van de rivier. Elke winter komen veel trekvogels uit Scandinavië, en smullen kramsvogels en koperwieken van de vele meidoornbesjes. In de zomer worden het ondiepe deel van de grote plas en de eilandjes gebruikt door onder andere allerlei eenden, fouragerende lepelaars, kieviten, kleine plevier en kluut, terwijl elders elk struikje onderdak biedt aan grasmussen, braamsluipers, tuinfluiters, tjiftjafs, fitissen of zwartkopjes. Soms is er zelfs een nachtegaal te horen.

Op verschillende plekken kan men sporen van bevers vinden en vooral in de herfst en winter zijn er overal afgeknaagde wilgen. Er is nu een fraaie beverburcht op de grote plas, onder de oude wilgenbomen aan de zuidkant waar het water het diepste is. Bij de splitsing van de oude en de nieuwe monding van de Heelsumse beek zijn glijbanen van de bevers te zien waar ze het dammetje oversteken, modderige gootjes door het gras met op het waterniveau veel nagelsporen in de klei.

In de Jufferswaard is altijd iets nieuws te beleven, want het aanbod van de natuur is elke dag anders.

Cultuurhistorie

Het meest markante in de Jufferswaard bij Renkum is de 43 meter hoge schoorsteen van de voormalige Vlamovensteenfabriek Renkum, bijgenaamd 'Pilo'. Hij torent hoog boven de overwoekerde ruïne van de steenoven uit. Sinds 2021 staat de Pilo-schoorsteen op de gemeentelijke monumentenlijst, omdat hij herinnert aan een lange, belangrijke (en zware) periode in het leven van veel Renkumse families.

Op korte afstand staat nog een steenovenschoorsteen, eigendom van BOEi, in Randwijk. Deze is in 2011 gerestaureerd en is nu een rijksmonument. Op dat terrein is ook het Gelderse Smalspoormuseum gehuisvest waar op de zaterdagen in de zomer rondleidingen over de geschiedenis van de baksteenindustrie gegeven worden en waar binnenkort ook de steenvormmachines worden gerestaureerd.

De Pilogroep (een vrijwilligersgroep van de Stichting Renkums Beekdal) zet zich in voor de restauratie van de schoorsteen en enkele ovenkamers (voor de vleermuizen). Het restauratieplan is in bespreking met Staatsbosbeheer, de gemeente en de provincie. En met BOEi aan de overkant van de Rijn.

Foto hieronder:

Duidelijke sporen van bevers in de Jufferswaard

Hulp gevraagd

AUTEUR EN FOTO: DAAN MARKX

Uw hulp wordt gevraagd voor het repareren van het circa 300 meter lange amfibieën-geleidescherm aan de Fonteinallee te Doorwerth.

Dit belangrijke scherm is aan beide zijden op veel plaatsen kapot of niet meer functioneel. Hierdoor kunnen in het vroege voorjaar padden, kikkers, salamanders maar iets later ook ringslangen geen veilige route meer vinden vanuit de Boersberg naar de poelen in het Ottergat. Met de kans dat ze worden doodgereden. Later in het jaar geldt hetzelfde voor de route terug inclusief de jonge dieren. Om een goede indicatie te krijgen welke soorten en aantallen er nog gebruik van maken, wordt er in het aankomend voorjaar elke dag geteld.

Meedoen

De gemeente Renkum wil het repareren. Voor de herstel- en reparatiewerkzaamheden is hulp van vrijwilligers heel hard nodig. Er is een grote variatie aan werkzaamheden. Wilt u helpen het geleidescherm te repareren? Geef je dan op bij mij via mijn e-mail (d.markx@kpnplanet.nl). Je krijgt dan een uitgebreidere beschrijving en updates over het herstelproject.

Foto hieronder:

Losgelaten platen en afdeklatten, van de helling ingestroomd zand

Eind-dag opleiding natuurgidsen 2022-2023

AUTEUR EN FOTO: LIA HEMERIK

Op 1 juli jl. hebben we de eind-dag van een succesvolle gidsenopleiding mogen mee beleven. Deze gidsenopleiding werd georganiseerd door KNNV afdeling Wageningen, IVN Veenendaal-Rhenen, IVN Zuidwest Veluwezoom en IVN Ede.

De opleiding startte met 34 deelnemers. In totaal zijn er vanaf het begin maar 2 deelnemers om gezondheidsredenen afgehaakt. Zodoende hebben we het recordaantal van 32 afgestudeerde gidsen behaald.

Al vanaf het eerste begin was het duidelijk dat we met een enthousiaste groep mensen waren begonnen. Dat kwam dan ook tot uiting in de verschillende eindprojecten:

- (1) opdrachten voor kinderen van 4-9 jaar in de Zomp,
- (2) een weetjesboekje gebaseerd op de 5-minutenpraatjes

- door de deelnemers gegeven gedurende de cursus,
- (3) sporen-zoekkaart en wandelroute in het Wekeromse Zand,
- (4) een wandeling met opdrachten rond de koolstofkringloop voor kinderen,
- (5) informatiepunten voor leken in Binnenveldse Hooilanden Zuid bij de 2 km wandeling nabij het fietsknooppunt 13,
- (6) een doe-boekje voor kinderen in Kwintelooijen,
- (7) een tijdreis door het Renkums Beekdal en
- (8) een route voor kinderen, Vlinders4kids, van 6-12 jaar in het gebied Vlinderdas.

Wij, de coördinatoren Wim Chardon, Maja Stavleu en Lia Hemerik, (en alle vier de organiserende afdelingen) zijn heel blij met dit resultaat.

Onze Zuidwester

AUTEUR: MARY DE JONG

“Wanneer komen we weer bij elkaar?” Met dat ene whatsappberichtje zet Simone mijn voelsprietten vier keer per jaar op scherp. Het gaat weer beginnen; het borrelen in mijn brein, het speuren met mijn ogen en oren. Als ik een vogelgeluid hoor; Wat is dat? Hebben we die al gehad? Als ik een artikel lees over een dier; leeft die ook in ons gebied? Verdorie, alleen in de Kennemerduinen. Langzaam focussen mijn troebele ideeën zich op één of twee onderwerpen. Vaak is het een beestje. Het liefst een die ik vaker zie, maar waar eigenlijk nog niet zoveel van weet. Ik ben meer van het dagelijkse bijzondere dan van het zeldzame bijzondere. Met die ideeën in mijn hoofd rijden Albert en ik naar Maria of Simone voor het Zuidwester-overleg.

Simone, ons opperhoofd, biedt ons bij binnenkomst het overzicht met de rubrieken en lijst met ideeën van de vorige keren. Ergens proberen we deze volgzzaam van punt tot punt te bespreken. Aan welk gebied besteden we dit keer aandacht? Niet recent al geweest? Nee, dan is het ok en overleggen we wie het oppakt. Ja, dan uitstellen naar de Zuidwester van het volgende seizoen. Klinkt heel gedisciplineerd. Maar uit enthousiasme buitelen we vaak over elkaar heen met ideeën en verhalen. Totdat een van ons opmerkt: “Ok, weer even terug naar ...”

Jouw ideeën, verhalen en foto's

Het mooiste is als er al wat ideeën of, nog mooier, al geschreven artikelen gepland zijn van een van jullie, lezers. Dat versterkt het gevoel dat de Zuidwester een blad is voor en van ons allemaal. Niet alleen van die vier redactieleden ‘die maar wat bedenken’. Dus mocht je een idee hebben, een vraag, misschien een zorg die je met de rest wilt delen of zou je jouw foto ook in de Zuidwester willen, geef het door aan Simone via simonesaarloos@gmail.com. Fijn als je zelf een stukje wilt schrijven. Maar als dat niet zo jouw ding is, dan doen we het met een interview.

Verzamelen en puzzelen

Na het overleg pakt ieder zijn eigen stukje op. Simone gaat een lid van een van de werkgroepen interviewen, Albert vraagt wat na bij een lokale politicus en sprokkelt de agenda bij elkaar en Maria en ik duiken de boeken en computer in op zoek naar informatie over dat ene plantje, dier of iets anders interessants. Meestal laat ik het even rusten, totdat het borrelen weer begint. En dan in één keer door met mijn epistel van zo'n 500 woorden. Als ik geluk heb, heeft een van onze fotografen, Karel Noy en Jan Visser, een mooie, passende afbeelding of vind ik die zelf al snel via de gratis online kanalen.

Na het verzamelen van alle artikelen en afbeeldingen begint het creatieve proces van Simone om het allemaal in de opmaak te krijgen. Zij bedenkt de juiste plaats voor de

Stukje tekst uit de 14e jaargang van de Zuidwester, herfst 2000. Bij de tekst is een tekening van Marius Kolvoort geplakt. Toen ging alles nog met de hand: knippen, plakken en kopiëren. Nu, 23 jaar later, gaat dat digitaal.

artikelen. Zij wikt en weegt of een foto op de voorkant, achterkant of bij een artikel komt. Juiste aantal pixels? Dwars of rechtop? Dan drukt ook zij op de knop ‘Verzenden’. Het is weer gelukt. Alles is naar de drukker. Het euforische moment van het eerste gedrukte exemplaar zien ligt bij Simone als zij de Zuidwester bij de drukker ophaalt, bij Wim Chardon die voor de verspreiding zorgt en bij de vrijwilligers die de Zuidwester bij jou in je brievenbus stoppen. Ik heb het luxe ‘probleem’ dat ik hem wat later krijg via de post. Maar als ik de nieuwe Zuidwester dan zie: “Yes, het is ons weer gelukt!”

Ik hoor hem wel, maar ik zie hem niet!

AUTEUR: MARIA VAN KEMPEN. FOTO'S: ROB WUSTER

Als ik in het bos wandel, hoor ik vaak een specht op een boom kloppen. Omdat ik het leuke vogels vind, zoek ik waar hij zit. Ik vind hem na een poosje turen niet of soms wel en dan zit hij heel hoog in een boom. (Dat vind mijn nek niet zo fijn.) En als ik hem dan zie, gaat hij meteen naar de achterkant van de stam. Alsof hij mij uitdaagt! Het is bijna altijd de grote bonte specht (afbeelding rechtsboven). Die komt het meeste voor. Het gaat goed met hem in Nederland. De middelste bonte specht ziet er bijna hetzelfde uit, maar is veel zeldzamer. De kleine bonte specht is zo groot als een mus en komt veel minder voor. De zwarte specht is groter en ziet er anders uit, maar heeft wel het spechtengedrag. Hij leeft in oudere bossen. Je treft hem, als je geluk hebt aan in onze regio. Hij heeft een zware roffel die vogelaars herkennen. Dan is er nog de groene specht, die je niet vaak in een boom ziet, maar meer op de grond (afbeelding rechtsonder). Zijn geluid is een kenmerkende lach. De groene specht is na de grote bonte de meest voorkomende specht in Nederland.

Spechten maken in het algemeen korte vluchten. Ze vliegen van boom naar boom en blijven daarbij ongeveer op dezelfde hoogte. Ze lijken niet zo behendig te vliegen.

Spechten hebben een sterke snavel om nestholtes in een boom te maken. Achter de nestopeningen, ovaal bij de groene en rond bij de grote bonte specht, zijn grote holten gemaakt tot zo'n 25 cm diep. De houtsnippers van het hakwerk gooien ze met de snavel naar buiten. In de nestholte legt een specht eieren, op het hout. Na het uitkomen zitten de jongen nog drie tot vier weken in het nest. Ze worden door beide ouders verzorgd. Daarna is het kenmerklijk mooi geweest! Na het uitvliegen worden de jongen van de grote bonte specht verdeeld onder de ouders en nog 10 dagen verzorgd. De groene spechten verzorgen de jongen langer en doen dat samen of vormen ook twee 'gebroken gezinnen'.

Je ziet in (dode) bomen spechtengaten bij elkaar, alsof ze een flatgebouw bewonen. Ze kunnen doorgaan met hakken totdat het 'plafond' van de onderbuur instort. Dan zijn de nestholten niet meer bruikbaar.

Een grote bonte specht eet in voorjaar en zomer vooral insecten. Om ze te vinden roffelt hij tegen de bast van bomen. Soms pakt hij ook eieren of jonge vogels, bijvoorbeeld uit zwaluwnesten. Slim toch, alleen even zo'n modernest slopen! In mijn eigen tuin zag ik hem ook bij het bijenhotel, gaatjes groter maken en de tong naar binnen. Kennelijk ook een makkie voor hem. En hij kan ook nestkastjes slopen.

In de winter eet de bonte specht vooral zaden uit dennenkegels, maar ook hazelnoten en walnoten. Je kunt hem dan naar de voedertafel lokken met pindakaas.

De groene specht eet vooral mieren die hij met zijn lange kleverige tong uit mierennesten haalt. Als hij de jongen nog verzorgt, lopen die soms achter hem aan over de grond. Een prachtig gezicht! De groene is kieskeuriger in zijn voedsel en schuwer dan de grote bonte en heeft meer moeite een strenge winter te overleven.

Gelukkig dat het goed gaat met de spechten ondanks dat het aantal insecten, een belangrijke voedselbron voor spechten, flink gedaald is.

Nieuwe IVN-werkgroep Jufferswaard

Op zaterdag 19 augustus jl. hebben vijftien mannen en vrouwen gewerkt in de Jufferswaard. Het doel was om een wandelpad weer begaanbaar en oude gebouwtjes van de steenfabriek weer zichtbaar te maken. Het pad was dichtgegroeid door opgeschoten meidoorn, braam, brandnetels. De steenpers-gebouwtjes waren volledig overgroeid.

Het was erg warm, maar er is hard gewerkt met een prachtig resultaat. Het wandelpad is weer begaanbaar en de (ruïnes van de) steenpers-gebouwtjes zijn weer te zien. Het verrast mij toch steeds weer hoeveel werk er op een ochtend kan worden verzet door gemotiveerde vrijwilligers.

We werkten met twee bosmaaiers en verder handgereedschap: hand- en telescoopzagen, takkenscharen, hooiharken, grepen, spaden.

De afgezaagde takken zijn op grote hopen gelegd. Deze worden t.z.t. door Staatsbosbeheer afgevoerd, om te voorkomen dat de takken bij hoog water door de uiterwaard gaan dobberen.

De Jufferswaard is geen open uiterwaard meer, de begroeiing heeft de overhand gekregen. Dat is in enkele decennia gebeurd, maar de laatste jaren is het heel hard gegaan. Binnenkort zal Staatsbosbeheer diverse zichtlijnen gaan aanleggen, waardoor er weer doorkijkjes komen o.a. van de zomerdijk naar de plas en de rivier en van het dorp naar de rivier. Het gezaagde materiaal wordt afgevoerd.

Het plan is om een nieuwe IVN-werkgroep op te richten, de 'werkgroep Jufferswaard'. De werkgroep gaat waarschijnlijk op vrijdagochtenden werken en er wordt gewerkt in overleg met de eigenaar Staatsbosbeheer.

De op te richten werkgroep gaat onder meer

- de zichtlijnen open houden
- snoeiwerk doen in de waard
- de aan te leggen zichtlijnen vrij houden van begroeiing
- relictten van de steenfabricage (zoals rails op diverse plekken) weer zichtbaar maken
- voorbereidend werk doen voor de restauratie van de schoorsteen

Zodra de werkgroep van start gaat, komt hier bericht over. Je kan je per email bij mij aanmelden: ruud.schaafsma@gmail.com. Ik start de werkgroep op en dan komt er een nieuwe coördinator.

Voor veel deelnemers smaakte deze eerste werkochtend al naar meer.

Ruud Schaafsma

Bordjes in park Hartenstein

Wie door park Hartenstein in Oosterbeek loopt, kan zich vergapen aan de meest bijzondere bomen. Sommige zijn zo groot, zo imposant dat je er met moeite met meerdere mensen hand in hand omheen kan staan. Bomen kan je leren kennen omdat IVN er bordjes met namen bij heeft geplaatst. We waren nieuwsgierig naar het verhaal erachter. Joke van de Repe en Frits Leusink lichten een tipje van de sluier op. De voormalige werkgroep Milieu en Ruimtelijke Ordening van onze afdeling maakte een studie naar en visie op de ontwikkeling en het beheer van Hartenstein, de Hemelse Berg en de Pietersberg, 'Eenheid in verscheidenheid'. Hierin staat o.a. een inventarisatie van bijzondere bomen.

Naar aanleiding daarvan werd het wandelgidsje 'Als bomen konden spreken' uitgegeven. Daarbij werden bordjes met naam van de bomen geplaatst.

Inventarisatie

Ruud Schaafsma schrijft nu een studie over tuin- en landschapsarchitect Samuel Voorhoeve. Deze architect heeft zijn stempel gedrukt op veel parken in de gemeente Renkum. Ruud wil samen met een bomendeskundige van de Wageningen Universiteit een nieuwe inventarisatie van bomen maken.

Albert Bos

Monumentale linden

Ter gelegenheid van de Open Monumentendag heeft het Geldersch Landschap en Kasteelen een leuke folder gemaakt over de monumentale linden rondom 'het Kerkje op de heuvel' in Heelsum. De lindebomen staan langs de trap naar het kerkje. Ze zijn aangeplant in 1898 in opdracht van de toenmalige burgemeester, baron van Brakell. Het jaar 1898 is het kroningsjaar van Wilhelmina. Vandaar dat de weg toen haar naam kreeg: Koninginnelaan!

Bloemen en beestjes in de tuin

AUTEUR EN FOTO'S: MARIA VAN KEMPEN

Om meer te weten over een diervriendelijke tuin ben ik naar Dana Bezdickova gegaan, een IVN-lid in onze afdeling, die met enthousiasme heeft gewerkt aan het stimuleren van natuurlijke tuinen.

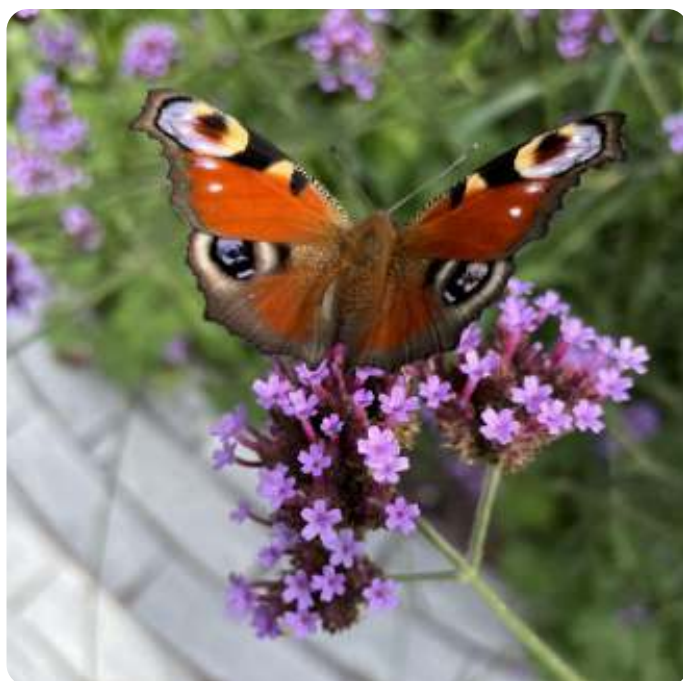
Eind augustus kijk ik met haar samen naar haar eigen stadstuin, die zij al zeven jaar diervriendelijk onderhoudt. Een deel van de tuin is pas gemaaid gras. "Dat gebeurt maar twee keer per jaar", zegt Dana, "om bloemen een kans te geven." Met succes. Tussen het gras hebben oranje havikskruid en ratelaar gebloeid. Van de ratelaar heeft ze net weer zaad uitgestrooid. Er zijn ook open zandplekken: "Dat zijn mierennesten", vertelt ze "die er komen omdat er weinig verstoring is door maaien. En toen gebeurde waarop ik al hoopte, er komt een groene specht in mijn tuin!"

Dana heeft ook een groentetuin. Opvallend zijn de staakbonen, pompoenen en aardbeien die samen een soort 'etagetuin' vormen: aardbeien onder pompoenbladeren, bonenplanten ertussen. Verder zijn er struiken, een appel- en een notenboom. Wat gestapeld hout om te stoken, maar ook geschikt als schuilplaats voor insecten. Zelfs

voor marters, die ze, net als de vos, heeft gezien op de wildcamera die achter in de tuin hangt.

En natuurlijk is er een vijver met krabbescheer, dotterbloem, gele lis, alpensalamanders en kikkers. Die kikkers zaten in augustus nog tussen de gele lis! Alpensalamanders en kikkers komen vanzelf in een vijver in onze regio. De tuin, die niet eens zo groot is, biedt voor elk (klein Nederlands dier) wat wils! In de compostbak zitten muizenholletjes. Dana heeft een composthoop, waardoor ze zorgt dat tuinafval en ook bijna alle gft uit huis worden gebruikt om de bodemstructuur goed te houden. Zij vindt

een hakselaar onmisbaar en gebruikt het eigenlijk saaie hakselwerk ook om uit te rusten van haar mentale arbeid achter de computer: 'mindfull hakselen' noemt ze het. "In een natuurlijk tuin moet niks", volgens Dana, "Kies wat bij je past en wat je leuk vindt om te doen." Een geruststellend advies na het zien van deze prachtige volwassen tuin.

Een natuurvriendelijke tuin betekent niet dat tuinieren overbodig is. De herfst is een goed seizoen om de eigen tuin diervriendelijker te maken. Ruim selectief op. Je kunt uitgebloeide bloemen van bijvoorbeeld guldenroede, astilbe, kaardebol en kogeldistel laten staan om zo vogels, bijvoorbeeld putters te lokken. De herfstbladeren moet je vooral niet te goed opruimen, een deel onder de planten laten liggen en verder op hoopjes vegen.

Veel dieren houden van de beschutting van dode bladeren, bijvoorbeeld egels en padden. Het is ook de tijd om de nestkasten schoon te maken voor het volgende broedseizoen. Als je nieuwe planten in je tuin wilt, kies dan voor planten die insecten aantrekken, bijvoorbeeld vlinderstuik, zonnehoed, ijzerhard en klimop die kan gaan bloeien. Klimopbloemen leveren laat in het seizoen, als de meeste bloemen al zijn uitgebloeid, nog honing aan insecten. Hij wordt ook goed bezocht door vlinders.

Beestjes brengen meer leven in een plantentuin. En een waterbak of een vijver zorgt voor veel kijkplezier!

Drie lezingen

AUTEUR: RUUD SCHAAFSMA

In september 2023 begint de IVN-werkgroep Beken en sprengen aan zijn dertigste werkseizoen. Dit willen we als IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom niet ongemerkt laten passeren.

We verzorgen daarom een drietal rijk geïllustreerde lezingen over de beken en sprengen in de gemeente Renkum. Ruud Schaafsma vertelt over het ontstaan van de (sprengen)beken, het fascinerende verhaal van de 28 watermolens die ooit functioneerden in de gemeente Renkum, het werk van de bekenwerkgroep en over de fraaie flora en fauna van de beekdalen.

Lezing 1: De Oosterbeekse en Doorwerthse beken

Eeuwenlang waren deze beken gebruiksbeken. Aan de zes beken stonden tien watermolens die werden gebruikt voor het malen van graan, het slijpen van messen, het raspen van bieten voor de suiker- en stroopfabriek, de fabricage van papier, buskruit en snuiftabak. In de 19e eeuw veranderden landschapsarchitecten de gebruiksbeken steeds meer in parkbeken. De beken waren een inspiratiebron voor de Oosterbeekse schilderskolonie.

10 oktober in het Filmhuis, Weverstraat 85, Oosterbeek
Start 19.30 uur, einde 21.30 uur.

Lezing 2: Het Heelsumse beekdal

In het Heelsums beekdal ontspringen drie bekenstelsels. Het is een van de fraaiste smeltwaterdalen van Nederland. In de 18e eeuw was Heelsum een papiermakers-buurt-schap. Het beekdal en de tien watermolens waren eeuwenlang een deel van de Heerlijkheid Doorwerth.

7 november in het Kerkje op de Heuvel, Koninginnelaan 24, Heelsum
Start 19.30 uur, einde 21.30 uur.

Lezing 3: Het Renkumse beekdal

De unieke cultuurhistorie van het Renkumse beekdal maakt het beekdal interessant. Hier draaiden negen watermolens op drie bekenstelsels, graan-, olie- en vooral papiermolens. Uit de molens groeide de papierfabriek. In 2013 werd industrieterrein Beukenlaan teruggegeven aan de natuur, een unicum in de Nederlandse geschiedenis.

28 november in Boscafé de Beken, Nieuwe Keijenbergseweg 174, Renkum
Start 19.30 uur, einde 21.30 uur.

Aanmelden voor de lezingen is noodzakelijk bij: denivnzwv@outlook.com. Vermeld of u zich aanmeldt voor de hele cyclus of een specifieke lezing. De lezingen zijn gratis toegankelijk. In de pauze wordt u koffie of thee aangeboden. Overige consumpties zijn voor eigen rekening.

Ouderen weer in het groen

AUTEUR EN FOTO: MARY DE JONG

Met de Groene Alzheimerdag in 2019 waren de kriebels begonnen. Laten we meer leuke dingen doen met en voor ouderen in de zorg! Begin 2020 was de nieuwe werkgroep Natuur in de zorg een feit. Met zo'n tien enthousiastelingen wisselden we ideeën uit. Wie kon voorzien dat kort daarna de mensen in de verpleeghuizen afgeschermd zouden worden van de buitenwereld? Inmiddels is de wereld weer wat terug zoals deze was voor corona. Het begint weer te borrelen.

Hoe mooi zou het zijn als ouderen in een verpleeghuis ...
Een groen uitzicht hebben
De zon, wind en beetje regen kunnen voelen
Bloemen en kruiden kunnen ruiken
Zelf een eigen tuintje kunnen bijhouden
En dat samen met andere buurtbewoners en kinderen.

Dat het kan, zag ik onlangs in Oosterbeek. Na een tip van Hans Beke racete ik naar de Burenkoffie bij de Verburgt Molhuysen Staete. Elke laatste vrijdag van de maand kletsen de groenliefhebbers onder de bewoners van de Staete en de flat daarachter bij met een kop koffie of thee. Na wat verbazing over de nieuweling is het idee duidelijk. Ik wil heel graag weten hoe zij samen de tuin bestieren. Met enthousiasme vertellen Siep en Douwe Mellema hoe zij zo'n negen jaar geleden vanuit hun flat nog uitkeken op een woestenij met omvallende bomen. Trots vertelt mevrouw Blokhuis hoe haar man Co een begin maakte met de verandering: de jeu de boules-baan aan wat nu het laantje van Co heet.

Dan buitelen de verhalen over elkaar heen. Er is een besenlaantje, waar iedereen vrij mag plukken. Er staan een hoop aardbeienplanten. Verhoogde stenen bakken zorgen ervoor dat bewoners hun eigen tuintje kunnen onderhouden. De ene met allerlei groenten, de andere vol met ge-

raniums en petunia's. Er is een woelmuis gesignaleerd. En wat minder schattig, ook al weten ze dat deze niks doet: de ringslang. En de tuinfilmpjes van Hans in de binnen-zaal zijn ook altijd fijn om naar te kijken.

Mooie beelden die even later bekrachtigd worden als ik na een kleine klim ('Dat steile is een dingetje') met hen de tuin inloop. Ik was een paar jaar geleden al onder de indruk van de tuin. Maar wat ik nu zie, is bewonderingswaardig. Ik zie bloeiend grasland met overal zitjes en uiteraard een prachtig uitzicht richting de Rijn. Al snoepend van de aardbeien lopen we richting de vijver. Daarin zitten echt joekels van boerenkarpers. 'Ze doen het goed op hondenbrokken' aldus Douwe. Er wordt even een bruin blaadje weggehaald, aan kruiden geroken en een kritische blik op het onkruid geworpen. "En de kleinkinderen vinden het hier ook super", vertellen ze. "Dit kon allemaal werkelijkheid worden door een bijdrage van Groen Verbindt", vertelt Siep me. "Maar Hieke en Hans, de directeurs, maken het echte verschil. Zij staan echt open voor nieuwe ideeën."

Nou, daar sta je dan als enthousiaste IVN'er met je mooie ideeën. Wat zouden we hier nog kunnen betekenen? Misschien toch iets mee verzinnen zodat meer bewoners die steile bult op kunnen? Of misschien iets in de winter? Iets voor de familieleden? Toch eens over hebben met de directie.

Gaat er bij jou nu ook iets kriebelen? Heb je zin om mee te denken en misschien ook te doen, kom dan naar ons eerste overleg op woensdag 27 september. Geef even een seintje aan Mary de Jong via mary-dejong@hotmail.com of 06-40954637, dan geeft zij je tegen die tijd de locatie door.

Kort van stuk

Op het internet vind je heel veel informatie over van alles wat met de natuur uit je omgeving te maken heeft. Albert Bos struikt voor elke editie van de Zuidwester het internet af op wederwaardigheden die voor u als lezers van de Zuidwester mogelijk interessant zijn.

Hooikoortspatiënten kennen de Ambrosia

De pollen van de ambrosia veroorzaken hooikoorts. Ambrosia is een invasieve soort. De zaden zijn grotendeels via vogelvoer (zoals strooi-, kippen- of duivenvoer en vetbollen) in onze tuinen terechtgekomen. Inmiddels is er wel een verbod, waardoor er geen of weinig zaden meer in vogelvoer mogen zitten. Zaden kunnen echter heel lang in de grond aanwezig zijn voordat ze kiemen, tot soms wel veertig jaar!

Het probleem is dat deze soorten zich vaak zo snel verbreiden dat het nauwelijks mogelijk is ze op tijd en volledig te verwijderen. Niettemin is het aandeel alsemambrosiazaden in vogelvoer duidelijk verminderd en sommige soorten voer zijn volledig ambrosiavrij. De plant verplaatst zich echter ook via transport van aarde. www.vivara.nl/bloeiperiode-alsemambrosia

De paardenkastanjeboom heeft weer toekomst

De afgelopen twee decennia is het aantal aangetaste en afgestorven kastanjes door de kastanjabloedingsziekte alsmat toegenomen. Gelukkig blijkt uit onderzoek door Wageningen University & Research (WUR) dat de paardenkastanje toch toekomst heeft in Nederland. (Foto: pixabay)

www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/plant-research/show-wpr/de-paardenkastanjeboom-heeft-weer-toekomst.htm

Meer dan de helft van alle plant- en diersoorten woont in de bodem

Onze bodems zitten vol met bacteriën, planten, insecten en schimmels. Volgens een groep Zwitserse onderzoekers woont ruim de helft van alle flora- en faunasoorten op aarde in de bodem. Wordt het tijd voor beschermde bodemreservaten?

De ontdekking dat meer dan de helft van de aardse biodiversiteit in de bodem leeft, werpt licht op het vitale belang van gezonde bodemecosystemen voor het behoud van de wereldwijde biodiversiteit en het welzijn van onze planeet.

Door grondig onderzoek (<https://www.pnas.org/doi/pdf/10.1073/pnas.2304663120?download=true>) in diverse delen van de wereld kwamen wetenschappers van het Zwitsers Federaal Instituut voor Bos-, Sneeuw- en Landschapsonderzoek en de Universiteit van Zürich erachter dat in de bodem niet een kwart van de verschillende soorten huist – zoals geschat in een onderzoek daterend uit 2006 – maar meer dan de helft. Dit ondergrondse ecosysteem, dat vaak over het hoofd wordt gezien, speelt een cruciale rol in het reguleren van voedingsstoffencycli, het bevorderen van plantengroei en zelfs het beïnvloeden van het klimaat.

www.vork.org/artikel/814832-meer-dan-de-helft-van-alle-plant-en-diersoorten-woont-in-de-bodem/

Podwalk De Wodanseiken

Scan de qr-code met je telefoon en ga op pad: <https://izi.travel/en/4a6f-wodanseiken/nl>

Natuur Net Nieuws Junior

Kinderen van 4 tot 12 jaar en basisscholen hebben hun eigen gratis digitale natuurnieuwsbrief: Natuur Net Nieuws Junior. Zes keer per jaar (om de twee maanden) verschijnt er een nieuwe aflevering.

<https://groen-natuurlijk.nl/natuurnetnieuws-junior/>

Van het bestuur

AUTEUR: HENNY TAX

Alle leden van de afdeling hebben schriftelijk een uitnodiging gekregen voor de algemene ledenvergadering en de aansluitende excursie naar de Jufferswaard op 26 augustus. Daardoor is een kwart van de leden hierbij aanwezig geweest. Een succes. Hoewel het weer niet echt optimaal was, hebben we kunnen genieten van een wandeling door de Jufferswaard waarbij Ruud Schaafsma uitleg gaf over de plannen om dit gebied om te vormen van kaal weiland naar een natuurgebied met rijke flora en veel ruimte voor de vissen en amfibieën. Door het verleggen van de Heelsumse beek is er constanter water in de grote plas en kunnen de vissen vanuit de Rijn verder het land intrekken en paren.

Wij stimuleren als bestuur het ontstaan van een groep vrijwilligers die samen met Staasbosbeheer de Jufferswaard adopteert om het gebied te onderhouden en toegankelijk te laten zijn voor bezoekers. Lambert van Gils en Ruud Schaafsma zullen met hun uitgebreide kennis van de Jufferswaard de werkgroep adviseren en stimuleren.

Regelmatig worden we als afdeling gevraagd wandelingen door de natuur te verzorgen. We willen ook kijken of het mogelijk is om onder de noemer 'belevingswandelingen' zelf wandelingen aan de inwoners van ons werkgebied aan te bieden. We praten daarover met onze nieuwe gidsen van de gidsenopleiding. Heb je ook zin om mee te helpen met wandelingen, neem dan met mij contact op (henny.tax@gmail.com).

Mary de Jong brengt in samenwerking met IVN Gelderland weer leven in de werkgroep Natuur en gezondheid. Er zijn bijeenkomsten gepland ook om de medewerkers van de instellingen te leren hoe ze de natuur bij hun cliënten onder de aandacht kunnen brengen. Wil je meehelpen of wil je meer informatie, neem contact op met Mary (mary-dejong@hotmail.com).

Bij de Oosterbeekse schilderijtentoonstelling van de erfenis van Pim Kwak hebben we als IVN uitleg gegeven over het ontstaan van het heuvellandschap. Op een van de paneeltjes stond een vraag over de snelheid waarmee de stenen uit Scandinavië naar Nederland zijn gebracht. Wie weet het antwoord op die vraag? Laat het mij weten (henny.tax@gmail.com).

De afstand van Scandinavië naar Nederland is ongeveer 1000 kilometer. De ijstijd duurde ongeveer 100.000 jaar. Hoe snel moest het ijs met de stenen dan wel naar voren glijden?

Werkgroep vleermuizen

AUTEUR: FOLCHERT VAN DIJKEN

Wie wil meedenken over de vorming van een vleermuizen werkgroep?

Tijdens de afgelopen Algemene Ledenvergadering op 26 augustus is gevraagd wie er mee zou willen denken over een nieuw op te richten werkgroep binnen onze IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom.

Nu steeds meer huiseigenaren besluiten om hun woning te isoleren, wordt de vraag naar kennis over de in de spouwmuren levende medebewoners urgent. Pas na inventarisatie over welke soorten er in het huis wonen en er voldoende compenserende maatregelen zijn getroffen een vergunning tot isoleren wordt afgegeven. Het betreft vaak de meest voorkomende dwergvleermuissoort.

Maar er zijn 18 vleermuissoorten in Nederland. Op een gewone zomerse avond in de uiterwaard in Wageningen worden minimaal 7 soorten geïdentificeerd. Dat gebeurt met een zogenaamde batdetector. In het verleden heeft onze afdeling een vleermuiswerkgroep gehad en het idee is om die weer in het leven te roepen. Er is zelfs nog een batdetector uit het verleden, maar de techniek is niet stil blijven staan.

Leden die het leuk lijkt om na te denken over welke activiteiten wij zouden kunnen ontwikkelen, kunnen zich aanmelden bij het bestuur.

Activiteitenprogramma sept. 2023 t/m jan. 2024

Informatie

Vogelwerkgroep: Els Roode, tel. 0317 – 31 82 12, els.frank@planet.nl.

Werkgroep Beken en sprengen: Ruud Schaafsma, tel. 0317 - 31 51 17, ruud.schaafsma@gmail.com of Gerrit Brouwer, tel. 0317 – 35 15 45, gerrit.brouwer@gmail.com.
Werkgroep Landschapsonderhoud: Albert Smit, 06 – 53 65 89 50, smit.albert52@gmail.com of Thijs van der Velden, 06 – 23 11 80 23, mjm.vandervelden@kpnplanet.nl.

SEPTEMBER

23 september 2023: werkoctend werkgroep Land-schapsonderhoud. World Clean Up Day: uiterwaarden-schoonmaak en opruimen Utrechtseweg met enkele leden van de werkgroep en zwerfafvalruimers uit de hele gemeente Renkum.

23 september 2023: werkoctend werkgroep Land-schapsonderhoud. Wilgen knotten in het Heelsums beekdal. Verzamelen: Koninginnelaan bij stal Klein Vosdal te Heelsum.

30 september 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

OKTOBER

7 oktober 2023: werkoctend werkgroep Landschapsonderhoud. Wilgen knotten achter (voormalige) papierfabriek Schut. Verzamelen: Utrechtseweg / viaduct A50 t.p. v. papierfabriek Schut.

14 oktober 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

21 oktober 2023: werkoctend werkgroep Landschapsonderhoud. Wilgen knotten in het Heelsums beekdal bij het 'kerkje op de heuvel'. Verzamelen: hoek Koninginnelaan / Kerklaan bij de speelplaats te Heelsum.

28 oktober 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

28 oktober 2023: vogelwerkgroep. Herfstwandeling Oranje Nassau's Oord. Verzamelen om 9.00 uur bij de parkeerplaats van Oranje Nassau's Oord te Renkum, bij het hertenkamp (vlakbij Kortenburg 4a, 6871 NE Renkum). Uiterlijk 26 oktober aanmelden op els.frank@planet.nl.

NOVEMBER

4 november 2023: werkgroep Beken en sprengen. Landelijke natuurwerkdag in de Jufferswaard.

4 november 2023: werkgroep Landschapsonderhoud. Landelijke natuurwerkdag: wilgen knotten in de Rosandepolder. Verzamelen: Benedendorpsweg tegenover garage Klaassen te Oosterbeek.

11 november 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

11 november 2023: werkgroep Landschapsonderhoud

en scouting groepen uit de regio. Landelijke natuurwerkdag: wilgen knotten in de Rosandepolder. Verzamelen: Benedendorpsweg tegenover garage Klaassen te Oosterbeek.

18 november 2023: werkoctend werkgroep Land-schapsonderhoud. Onderhoud op de Hemelse berg / Pietersberg. Verzamelen: toegang de Noordberg, bij tunnel Fonteinallee / Rijksweg N225.

25 november 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

DECEMBER

2 december 2023: werkoctend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten in de Rosandepolder. Verzamelen: Benedendorpsweg tegenover garage Klaassen te Oosterbeek.

9 december 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

16 december 2023: werkoctend werkgroep Land-schapsonderhoud. Knotten langs de Leigraaf bij het Kerkpad en de Veerweg. Verzamelen: bij Veerweg 5 te Oosterbeek.

16 december 2023: vogelwerkgroep. Kust- en zeevogel-excursie. Verzamelen en vertrek om 7:00 uur vanaf het benzinestation op de Utrechtseweg 121 te Renkum. Op-gave uiterlijk 14 december per email: els.frank@planet.nl.

23 december 2023: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

30 december 2023: werkoctend werkgroep Land-schapsonderhoud. Bijhouden grote heide en bosperceel op de Bilderberg in Oosterbeek. Verzamelen: Bilderberglaan te Oosterbeek (in de pauze oliebollen!).

JANUARI

6 januari 2024: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

13 januari 2024: werkoctend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten in de Rosandepolder. Verzamelen: Benedendorpsweg tegenover garage Klaassen te Oosterbeek.

20 januari 2024: werkoctend werkgroep Beken en sprengen.

27 januari 2024: werkoctend werkgroep Knotten in de Jufferswaard te Heelsum. Verzamelen: toegang de Noordberg, bij tunnel Fonteinallee / Rijksweg N225.

Pilo Podwalk

Voor bezoekers van de ruïne in de Jufferswaard en de omringende natuur is in 2022 de 'Pilo Podwalk' gemaakt, zodat iedereen anytime met een QR-code gebruik kan maken van GPS gestuurd en audiovisueel geïllustreerd commentaar langs de diverse cultuur- en natuurhistorische elementen in de Jufferswaard.

Beleef de natuur

